

Institut za pedagoška istraživanja
Beograd

Institut za psihologiju
Filozofskog fakulteta u Beogradu

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNİK RADOVA

Urednici

Vladimir DŽINOVIĆ
Tijana NIKITOVIĆ

12. i 13. mart 2021. godine
Online konferencija

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNIK SAOPŠTENJA

Urednici
Vladimir Džinović
Tijana Nikitović

12. i 13. mart 2021.
Online konferencija

PROGRAMSKI ODBOR

Predsednik

dr Vladimir Džinović, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Članovi

Dr Dušan Stojnov, redovni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Zora Krnjaić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Slavica Ševkušić, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Nikoleta Gutvajn, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Ivana Stepanović Ilić, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Biljana Stanković, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Nataša Simić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Marina Videnović, naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

msr Sanja Grbić, istraživač saradnik, asistent
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ORGANIZACIONI ODBOR

Predsednik

msr Tijana Nikitović, istraživač pripravnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ORGANIZATORI SKUPA

INSTITUT ZA PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA
Dobrinjska 11/3 • 11 000 Beograd • Srbija
www.ipi.ac.rs

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU, FILOZOFSKI FAKULTET U BEOGRADU
Čika Ljubina 18-20 • 11 000 Beograd • Srbija
www.f.bg.ac.rs/instituti/IPS/o_institutu

Napomena. Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. Ugovora 451-03-9/2021-14/200018).

TRANSDICIPLINARNI PRISTUP U SMANJENJU STIGMATIZACIJE UČENIKA SA POTREBOM ZA DODATNOM PODRŠKOM

Dejan Golubović*

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Uvod. Jedan od ključnih problema današnjice svakako predstavlja fenomen stigmatizacije – pojave da se jedna kategorija pojedinaca zbog svojih karakteristika diskredituje i izlaže dubokom preziru od strane zajednice kojoj pripada (Gofman, 2009). Nositi breme stigme sa sobom povlači mnoge negativne emocije i iskustva – od osećaja izolovanosti i odbačenosti do gubitka samopoštovanja i autostigmatizacije (Major, 2018). Stigmatizacija naročito pogađa mlade ljude koji svest o sopstvenoj vrednosti grade interpretirajući način na koji se okolina odnosi prema njima.

Problemu stigmatizacije se može prići sa više aspekata: filozofskog, sociološkog, psihološkog, socijalno-psihološkog, antropološkog itd. U svakom od njih javlja se opasnost od više ili manje uprošćenog disciplinarnog pristupa što može biti ograničavajući faktor u sagledavanju kompleksnosti ovog fenomena. Sa druge strane, transdisciplinarnost kao metodološka orijentacija čiji počeci datiraju iz sedamdesetih godine XX veka podrazumeva višedimenzionalni pristup, čime se kroz stvaranje novih integriranih intelektualnih okvira (McGregor, 2011) dolazi do kvalitativno novog znanja upotrebljivog za rešavanje složenih društvenih problema čovečanstva (Gibbons, 1997).

U ovom radu će biti prikazana delatnost jednog transdisciplinarnog tima sastavljenog od srednjoškolskih profesora kojom se nastojala umanjiti stigmatizacija učenika sa potrebom za dodatnom podrškom.

Predmet i cilj istraživanja. Na samom početku treba razdvojiti nekoliko stvari. Pre samog procesa ublažavanja stigmatizacije trebalo je utvrditi da li ona uopšte postoji. Iz tog razloga na nivou škole je sprovedeno istraživanje čiji je cilj bio provera hipoteze o postojanju stigmatizacije učenika sa potrebom za dodatnom podrškom**.

Metod. Postupak prikupljanja podataka je podrazumevao fokusgrupni intervju sa četiri učenika za koje se verovalo da su izloženi stigmatizaciji. Radi preglednosti, osnovne karakteristike učesnika intervjua su prikazane u Tabeli 1.

* Email: dg205@yahoo.com

** Istraživanje kojim se proveravala pretpostavka o postojanju stigmatizacije, kao i postupak njenog ublažavanja, sprovedeni su u srednjoj Ekonomsko-trgovinskoj školi u Zaječaru.

Tabela 1. Karakteristike učesnika fokusgrupnog intervjua*

	pol	razred	zdravstveni problem
Miloš	muški	III	problem sa sluhom
Marko	muški	III	cerebralna paraliza
Nikola	muški	IV	cerebralna paraliza
Jovana	ženski	IV	cerebralna paraliza

Kriterijum odabira je bila dobrovoljnost i odgovarajući stepen mentalnih sposobnosti za učešće u intervjuisanju. Intervju su vodili psiholog i pedagog škole. Postavljeno je pet glavnih pitanja kojima se podsticala diskusija:

1. Kako ocenjujete odnose između učenika vašem odeljenju?
2. Kakav je odnos ostalih učenika prema vama?
3. Da li možete da navedete neki slučaj kada ste se osećali neprijatno ili povređeno zbog nekog komentara ili gesta vaših vršnjaka?
4. Da li ste nekada imali utisak da je neki od tih komentara upućen isključivo na račun vašeg stanja?
5. Kakva su se osećanja tada javila?

Rezultati. Odgovori učenika su snimljeni, transkribovani i podvrgnuti analizi koja je pokazala da je ova kategorija učenika zaista izložena stigmatizaciji. Neki od ključnih indikatora stigmatizacije bila su svedočenje učenika da retko komuniciraju sa ostatkom odeljenja, da uočavaju određenu dozu prezira i distanciranja od strane svojih vršnjaka i da ih sve to dovodi u stanje izolovanosti i potištenosti.

Predmet i cilj transdisciplinarnog pristupa. Nakon dobijenih rezultata pristupilo se formiranju transdisciplinarnog tima sastavljenog od profesora sociologije, psihologije, pedagogije i predstavnika nevladinog sektora. Budući da je na osnovu komentara intervjuisanih učenika bilo očigledno da stigmatizacija dolazila od strane njihovih vršnjaka, ciljna orijentacija tima je postala promena ovog stigmatizirajućeg odnosa.

Metod. Ciljnu grupu je činio ostatak učenika iz odeljenja u kojima su i učenici izloženi stigmatizaciji. Predavanja su održana u skladu sa standardima radioničarskog pristupa uz moderaciju dva profesora čiji je izbor zavisio od tematskih oblasti. Osnovni detalji o strukturi polaznika, dinamici i trajanju radionica prikazani su u Tabeli 2.

* U cilju zaštite identiteta u tabeli nisu navedena prava imena učenika.

Tabela 2. Struktura polaznika i karakteristike radionica

grupa	I		II	
broj	22		25	
polna struktura	devojke	dečaci	devojke	dečaci
	12	10	14	11
godina	III		IV	
smer	konobar/kuvar		pravni tehničar	
radionica				
trajanje	1h		1h	
broj	5		5	
dinamika održavanja	ponedeljak/četvrtak		utorak/petak	
ukupno učenika	47			

Ciljevi radionica su bili:

1. radionica: Upoznavanje sa prirodom stigme i stigmatizacije;
2. radionica: Psihološke i društveno-kulturne osnove stigme;
3. radionici: Psiho-somatske i socijalne posledice osoba sa stigmom;
4. radionica: Predlozi učenika o načinima suzbijanja stigme;
5. radionica: Decentracija – izmeštanje u ulogu stigamizovane osobe.

Rezultati transdisciplinarnog pristupa. Nakon održanih radionica, u cilju utvrđivanja efekata radioničarskog rada sprovedena je evaluacija u kojoj su učenici izloženi stigmatizaciji putem individualnog intervjua izneli svoja zapažanja o novonastaloj situaciji. Intervju je bio delimično strukturiran, a neka od ključnih pitanja i odgovori učenika su prikazani u Tabeli 3.

Tabela 3. Pitanja i odgovori učesnika intervjua*

Učenik	Miloš	Marko	Nikola	Jovana
Pitanje				
Prilikom našeg prošlog razgovora ustanovili smo da je u odnosu sa vršnjacima bilo problema. Kakva je situacija sada?	<i>Sada je bolje. Ni ranije nije bilo loše, sem nekih pojedinaca koji su znali da preteraju.</i>	<i>Bolje je, mada ja i ne obraćam pažnju previše.</i>	<i>Čini mi se da je bolje. Osećam se manje autsajderom.</i>	<i>Definitivno bolje. Kao da me sada gledaju drugim očima.</i>
U čemu se ogleda promena?	<i>Slično je, sem što su mi sad bliskiji.</i>	<i>Ima manje ignorisanja.</i>	<i>Pristup je srdačniji, topliji.</i>	<i>Ranije je bilo par učenika, a sada većina želi da mi pomogne.</i>
Da li bi mogao/la da navedeš neki konkretan događaj koji pokazuje napredak u odnosima sa vršnjacima?	<i>Imao sam zanimljiv razgovor sa jednim drugom. Dugo se to nije dešavalo.</i>	<i>Pomoć oko domaćeg, pospremanje stvari nakon časa. Par drugarica je pomoglo.</i>	<i>Primećujem da više njih prilazi da pomogne u vezi svega: dolaska i izlaska iz škole, školskih zadataka.</i>	<i>Pre nekoliko dana mi je par drugova pomoglo oko domaćih zadataka.</i>
Kakvo je sada tvoje raspoloženje u vezi sa novonastalom situacijom?	<i>Iako imam problem, prihvataju me kao svog, prija mi.</i>	<i>Zadovoljan sam, pozitivna osećanja, nije idealno, ali je bolje.</i>	<i>Osećam se prihvaćeno, zadovoljan sam, srećan.</i>	<i>Nemam primedbe, zadovoljna sam.</i>
Da li imaš nešto da kažeš što nismo pitali?	<i>Ne.</i>	<i>Nadam se da će odnos biti još bolji.</i>	<i>Voleo bih da stvari budu još bolje.</i>	<i>Ne znam da li je ovo samo trenutno.</i>

Diskusija. Analizirajući odgovore učenika sa potrebom za dodatnom podrškom, uočavamo pomak u odnosu na početno stanje, što implicira uspešnost tima i transdisciplinarnog pristupa. Sasvim razumljivo u ovom delu rada postavljamo pitanje na koji način je transdisciplinarni tim doprineo ostvarivanju ciljeva. Pre svega, tim je u jednom integralnom odnosu osmislio materiju koji treba preneti na učenike, a zatim i sam model transfera tog znanja. U onoj najznačajnijoj fazi koja je podrazumevala radioničarski metod, učenicima je pružena pomoć oko sagledavanja fenomena stigme iz različitih perspektiva, zatim se kroz decentarciju delovalo na buđenje empatije, što je u krajnjoj instanci dovelo do promene njihovog odnosa prema učenicima sa potrebom za dodatnom podrškom. Iako je radioničarski pristup podrazumavao disciplinarnu sinergiju, ipak su postojale određene podele unutar tima. Uloga psihologa je bila da pomogne učenicima da se užive u ulogu stigmatizovane osobe i kroz emotivni doživljaj sagledaju sve psiho-socijalne poteškoće stigmatizovanih osoba. Sociološkim pristupom se ukazalo na snagu kulturnih obrazaca i tendenciju njihovog prihvatanja bez kritičkog preispitivanja. Sa stanovišta

* Iskazi navedeni u tabeli predstavljaju sažeti prikaz odgovora koji su dali učenici sa potrebom za dodatnom podrškom.

pedagogije insistiralo se na uspostavljanju boljih odnosa unutar odeljenja kao benefita za svakog učenika pojedinačno. Uloga predstavnika nevladinog sektora je bila da medijskim sadržajima ukažu na značaj tolerantnih odnosa unutar odeljenja.

Zaključak. Pomalo idiličnu sliku uspešnosti tima, prikazanu u prethodnom odeljku, remete određena unutartimska iskušenja. Primera radi, i pored svesti o nužnosti uspostavljanja međusdisciplinarnih relacija predstavnici određenih disciplina nisu bili u stanju da u potpunosti iskorače iz strogo disciplinarne perspektive gledanja na problem. Koristeći teoretske okvire i terminološko – pojmovni arsenal vlastite discipline, zapadali su u proces selektivne percepcije stvarnosti, identifikujući uglavnom činjenice koje se uklapaju u njihov konceptualni okvir. Problem je predstavljala i pojava neusaglašenosti oko određenih pojmova, kao i problem disciplinarne prepotencije – osećaja da je upravo „njihova disciplina“ najrelevantnija za pronalaženje odgovora na ključna istraživačka pitanja.

Međutim, ovaj kamenčić spoticanja ni na koji način ne može da zaseni uspešnost ne samo ovog tima, već i samog transdisciplinarnog pristupa. Pre bi se moglo reći da ovakvi i slični slučajevi mogu samo da doprinesu napretku transdisciplinarnosti time što će njene zastupnike podsećati na prepreke sa kojima se tokom rada mogu suočiti.

Ključne reči: *transdisciplinarnost, stigmatizacija, obrazovanje, intervju, učenici sa potrebom za dodatnom podrškom*

Literatura

- Gibbons, M. (1997), *What kind of university?* [The Beanland lecture]. Melbourne, Vic: Victoria University of Technology. Preuzeto 11. decembra 2020. sa http://www.uws.edu.au/__data/assets/pdf_file/0017/405251/Gibbons_What_Kind_of_University.pdf
- Gofman, E. (2009), *Stigma*. Mediterran Published, Novi Sad.
- Major, B., Dovidio, J. F., & Link, B. G. (2018). *The Oxford Handbook of Stigma, Discrimination, and Health*. Oxford library of psychology, Oxford University Press, New York.
- McGregor, S. L. T., & Volckmann, R. (2011). *Transversity: Transdisciplinary Approaches in Higher Education*. Tuscon, AZ: Integral Publishing.